

सहभागी हस्तपुस्तिका

क्षेत्र
सौंदर्य आणि सकुशलता

उप - क्षेत्र
सौंदर्य आणि सलोन

व्यवसाय
नख सुरक्षा सेवा

संदर्भ आयडी : BWS/Q0401, आवृत्ती १.०
NSQF पातळी ३

सहाय्यक नख तंत्रज्ञ

प्रकाशक:

सौंदर्य आणि सकुशलता कौशल्य परिषद
४०५, चौथा मजला, डी.एल.एफ. सिटी कोर्ट
सिकंदरपुर, गुल्ग्राम
ई-मेल - info@bwssc.in
वेबसाइट - www.bwssc.in

सर्व हक्काधिकार सुरक्षित, ©

पहिले प्रकरण, मार्च २०१६

ISBN ९७८-९-९९९-२२२२-४५-७

भारतात मुद्रित

कॉपीराइट © २०१६

सौंदर्य आणि सकुशलता कौशल्य परिषद
४०५, चौथा मजला, डी.एल.एफ. सिटी कोर्ट
सिकंदरपुर, गुल्ग्राम
ई-मेल - info@bwssc.in
वेबसाइट - www.bwssc.in
दूरभाष न. - ०९२४-४२६९०३०-३३

डिसक्लेमर

येथील माहिती सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्र कौशल्य परिषदेच्या विश्वासप्राप्त स्त्रोतांपासून मिळाली आहे. सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्र कौशल्य परिषद अशा माहितीची अचूकता, संपूर्णता किंवा समुचितता- यांची हमी भरत नाही. सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्र कौशल्य परिषद येथे संग्रहित माहितीच्या चुका,अनुल्लेख किंवा अनुचितता- यांसाठी कुठेच जवाबदार नसेल. या पुस्तकात समाहीत करण्यात आलेल्या स्वाधिकार मजकूराच्या मालकांचे संदर्भ देण्याचा शक्य तेवढे प्रयत्न केलेले आहे.

पुस्तकाच्या पुढील संस्करणांमध्ये आभारदर्शनाकरिता काही उणिवा लक्षात आणून दिल्यास प्रकाशक आभारी असतील. सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्र कौशल्य परिषद मधील कोणतेही संकाय या मजकूरावर निर्भर राहणार्या कोणत्याही व्यक्तीच्या कुठच्याच तोट्यासाठी जातीने जवाबदार असेल. सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्र कौशल्य परिषदेच्या स्वीकृतीशिवाय, या प्रकाशनाचे कुठचेच भाग पुनर्निर्मित, संग्रहित किंवा कोणत्याही स्वरूपात- कागदी किंवा विजिकीय- वितरीत केले जाऊ शकत नाहीत.

श्री नरेंद्र मोदी
भारत पंतप्रधान

“कौशल्य आत्मसात करणे म्हणजे अधिक उत्तम भारताची उभारणी. मला भारताला विकासाच्या दिशेने न्यायचे असेल तर कौशल्य विकास हे आमचे ध्येय असले पाहिजे”

Certificate

COMPLIANCE TO QUALIFICATION PACK-NATIONAL OCCUPATIONAL STANDARDS

is hereby issued by the

SKILL COUNCIL FOR BEAUTY AND WELLNESS

for

SKILLING CONTENT : PARTICIPANT HANDBOOK

Complying To National Occupational Standards Of

Job Role/ Qualification Pack: 'Assistant Nail Technician' QP No. 'BWS/Q0401 NSQF Level 3'

Date of Issuance Sept 15th, 2016
Valid up to* Sept 15th, 2018

**Valid up to next review date of the qualification or the
'Valid up to' date mentioned above (whichever is earlier)*

Authorised signatory
(Skill Council for Beauty and Wellness)

या पुस्तकाविषयी

सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्र कौशल्य परिषद आणि प्रोजिलॅस केपेबिलिटी डेव्हलपमेंट प्राइव्हेट लिमिटेड या प्रशिक्षण हस्तपुस्तिकेच्या उत्पादनामध्ये योगदान देणार्या सर्व व्यक्तीविशेष आणि संस्थांप्रती आभार आणि कृतज्ञता व्यक्त करू इच्छितात.

विभिन्न हस्तपुस्तिकेच्या निर्माणामध्ये सहभाग करणार्या व्यक्तींसाठी आमचे विशेष धन्यवाद आहेत. व्यक्तिगत हस्तपुस्तिकेसाठी मजकूर आणि परीक्षण उपलब्ध करवून देणार्या सर्वांनाच मनापासून कौतुक आणि आभार.

या हस्तपुस्तिकेची रचना सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्राच्या समर्थनाशिवाय शक्य नव्हती. या उद्योगाच्या प्रतिक्रिया थेट संकल्पनापासून समाप्तीपर्यंत अत्यंत प्रोत्साहक राहिलेले आहेत आणि त्यांच्याच निविष्टीमुळे आम्ही या उद्योगात आज हयात असलेले कौशल्य उणिवा भरून काढण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. या प्रशिक्षण हस्तपुस्तिकेसाठी निविष्टि आणि परीक्षण उपलब्ध करवून देणार्या व्ही.एल.सी.सी., आरथी, एन अरिच, जे.सी.के.आर.सी., नेल स्पा इंडिया आणि ब्लॉसम कोचर, एरोमा मैजिक यांचे आम्ही विशेषरीत्या आभारी आहोत.

या सहभागी मॅन्युअल जे त्यांच्या भविष्यातील समजते एक जीवनभर मालमत्ता आणि त्यांना सौंदर्य आणि निरोगीपणा क्षेत्रातील एक तेजस्वी कारकीर्द निर्माण मदत होईल विशेष कौशल्य साध्य करण्यासाठी इच्छितात, त्या सर्वांचा बसायची तरुण समर्पित आहे.

या पुस्तकाबद्दल थोडेसे

सौंदर्य आणि आरोग्यसंपन्नता या उद्योगाचा एकत्रित वार्षिक विकासाचा दर १८.६% आहे आणि लवकरच १००,००० कोटीपर्यंत पोहचेल. मध्यमवर्गीय व उच्च मध्यमवर्गीय क्षेत्रातील लोकांना सौंदर्य व आरोग्यसंपन्न हि रोजची गरज वाटत आहे आणि त्यामध्ये हे क्षेत्र जोमाने उतरू पाहत आहे. संपूर्ण स्वास्थ्य आणि लोकांची तरुण व सुंदर दिसण्याची इच्छा यावरील वाढता भर हे सौंदर्य आणि आरोग्यसंपन्नता या उद्योगासाठी प्रेरणादायी ठरत आहे. सौंदर्य क्षेत्रातील रोजगार एकत्रित वार्षिक विकासाच्या २०% दराने वाढण्याची अपेक्षा आहे. २०१६ च्या शेवटपर्यंत ६००,००० कुशल कामगारांची कमतरता निर्माण होऊन सुसंघटीत विभागात २३% व असंघटित विभागात १५% एकत्रित वार्षिक विकासाच्या दराची अपेक्षा आहे. सेवेच्या गुणवत्तेच्या बाबतीत दृष्टीकोन बदलला असल्याने कुशल कामगारांना कामाची संधी देऊन विकास साधण्याकडे उद्योगाचे लक्ष आहे.

हि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तिका सहाय्यक नख तंत्रज्ञाचे शैक्षणिक व प्रात्यक्षिक प्रशिक्षण करण्यासाठी योजलेली आहे. सहाय्यक नख तंत्रज्ञाचे क्वालिफिकेशन पॅक मध्ये खालील नशनल ऑक्युपेशन स्टॅन्डर्ड असून ते या पाठ्यपुस्तिकेमध्ये समाविष्ट आहे.

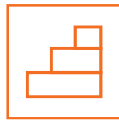
१. कामाचे ठिकाण तयार कारणे व त्याची देखरेख ठेवणे
२. मेनिक्योर व पेडीक्युअर सेवा पुरविणे
३. युद्धी जेल व (द्रव व पावडर) अक्रीलिक नखे वापरून नखांचे सौंदर्य वाढविण्याची सेवा पुरविणे
४. पुनर्भरण कारणे
५. नखावर साधे व मुलभूत नक्षीकाम करणे
६. कामाच्या ठिकाणी आरोग्य व सुरक्षा यांची देखरेख करणे
७. कामाच्या ठिकाणी सकारात्मक छाप पाडणे

हि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तिका सहाय्यक नख तंत्रज्ञाचे किमान शैक्षणिक पात्रता ८वी पास असे समजून योजिली आहे. शिक्षणाची मूळ उद्दिष्टे आणि सहभागी विद्यार्थ्यांनी आत्मसात केलेले कौशल्य हे प्रत्येक युनिट मध्ये नेमून दिले आहे. श्रीमती वंदना लुथरा, अध्यक्ष, ब्युटी व वेलनेस सेक्टर स्कील कौन्सिल यांनी वेळोवेळी केलेल्या मार्गदर्शन व मदतीबद्दल आम्ही त्यांचे आभार मानू इच्छितो. एज्ज्क् च्या संपूर्ण टीम, प्रमुख प्रशिक्षक, सल्लागार व आमचे इंडस्ट्री पार्टनर यांनी घेतलेले कष्ट आणि त्यांनी विद्यार्थी पाठ्यपुस्तिका बनवण्यासाठी दिलेले मोलाचे सल्ले याबद्दल त्यांचे विशेष आभार. हि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तिका अभ्यासासाठी व त्यायोगे ब्युटी व वेलनेस सेक्टर मध्ये व्यवसाय / नोकरी यांची तयारी करण्यासाठी निश्चित मदत करेल अशी आम्हाला आशा आहे.

वापरलेली प्रतिके

शिकण्याचे महत्त्वाचे परिणाम

पायया

नोट्स

उद्दिष्टे

प्रात्यक्षिक

प्रश्नमाला

१. परिचय

यूनिट १.१ - कार्यक्रमच्या या संकायाची उद्दिष्टे

यूनिट १.२ - सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योग

प्रशिक्षणाचे मुख्य फायदे

हया भागाच्या भोवटी तुम्ही हे करू भाकता

१. या कार्यक्रमाची उद्दिष्टे स्पष्ट करणें
२. सहाय्यक नख कारीगराची भूमिका आणि दायित्वाची तपशील देणें
३. सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योगाची तपशील देणें

यूनिट १.१: कार्यक्रमाच्या या संकायाची उद्दिष्टे

यूनिटची उद्दिष्टे

ह्या भागाच्या भोवटी तुम्ही हे करू भाकता

१. या कार्यक्रमाची उद्दिष्टे स्पष्ट करणे
२. सहाय्यक नख कारीगराची भूमिका आणि दायित्वाची तपशील देणे

१.१.१ परिचय

आज, सौंदर्य आणि निरोगीपणा क्षेत्रातील भारत महत्त्व प्राप्त आणि आर्थिक वाढ एक संभाव्य लक्षणीय वर्गणीदार आणि संपूर्ण देशात रोजगाराच्या संधी लाखो तयार एक अग्रगण्य नियोक्ता बनवण्यासाठी, सुसंगत आणि उल्लेखनीय वाढ प्रदर्शित आहे. या अभूतपूर्व वाढ कारण निरोगीपणा पर्यटन दर वाढत चंगळवादाच्या, जागतिकीकरण आणि भारतीय ग्राहक जीवनशैली बदलत तसेच वाढत आहे.

दोन्ही राष्ट्रीय आणि जागतिक स्तरावर राक्षस आयोजित खेळडू नोंद सोबत सौंदर्य आणि निरोगीपणा उद्योगात जलद वाढ, प्रशिक्षित कर्मचारी प्रचंड मागणी झाली आहे. मात्र, कुशल आणि प्रशिक्षित मनुष्यबळाची उपलब्धता एक प्रचंड तूट आहे. या प्रतिभा तूट वाढ आणि संपूर्ण सौंदर्य आणि निरोगीपणा उद्योग विस्तार एच.आय.व्ही. कुशल आणि प्रशिक्षित कर्मचारी विकसित अशा प्रकारे दोन्ही व्यवसाय आणि क्षेत्रासाठी जवळ एक प्रचंड कार्य आहे.

आकृती १.१ सहाय्यक नख तंत्रज्ञ

१.१.२ सहाय्यक नख कारीगर

सहाय्यक नख कारीगर; सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्रातील एक महत्त्वाच्या कार्यान्वयीन कार्य-भूमिका आहे, ज्याने सॅलन आणि स्पा मध्ये विविध प्रकारच्या सौंदर्य सेवा पुरवल्या जातात

सहाय्यक नख कारीगरामध्ये सौंदर्य सेवा आणि थेरपी कार्यांचे प्रावीण्य असावे आणि त्याच्यात प्राथमिक सेवा मनोभाव असायला पाहिजे. संवाद आणि उत्सुक सेवा आवड अभिविन्यास में दक्षता ग्राहकांना जागतिक दर्जाचे सेवा देण्यास मदत होईल.

तांत्रिकदृष्ट्या, सहाय्यक नख कारीगर मानवी शरीरशास्त्राशी अवगत असावा, जिथपर्यंत की त्याला कारण, हाडांची अवस्थिति, स्नायू, तसेच हात आणि पायांच्या शिरा याबद्दल माहिती असेल. शिरांचे कळेल. त्यासाठी नखाचे भाग ओळखणे महत्त्वाचे आहे, आणि वाढीचे चरण, नखरोग आणि संबन्धीत सेवांबद्दल माहिती असावी.

सहाय्यक नख कारीगराला विविध उत्पाद, यंत्र आणि उपकरणे, तसेच नखांच्या संबंधात दिला जाणार्या सेवांच्या परिधीबद्दल माहिती असावी.

सहाय्यक नख कारागीरच्या भूमिका आणि जवाबदारी

सहाय्यक नख कारागीरस मॅनिक्युअर आणि पेडीक्युअर, आरोग्य आणि स्वच्छता, सुरक्षा आणि विविध सौंदर्य उत्पादांबद्दल प्राथमिक माहिती असावी.

सहाय्यक नख कारागीरकडून प्राथमिक पॅडिक्युअर, मॅनिक्युअर आणि स्या सेवा पुरवणं अपेक्षित आहे

व्यक्ती देखील त्यांना ज्ञान प्राप्त केल्यानंतर विक्री सलून किरकोळ उत्पादने समावेश सलून मध्ये इतर विविध विचित्र रोजगार नाही सलून वातावरण देखभाल सहाय्य आणि.

आकृती १.२ सहाय्यक नख तंत्रज्ञ नख सेवा पुरवितांना

सहाय्यक नख कारीगराचे गुण

सहाय्यक नख कारीगराचे गुण खालीलप्रमाणे आहेत:

- **ग्राहकाकडे लक्ष** - ग्राहकाला आरामदेह वाटेल, असे करावे. ग्राहकाला स्वता सांगता नाही आले, तरी त्याची गरज ओळखून घ्यावे. कामाची जागा स्वच्छ ठेवावी, कारण हेच गुण ग्राहकाला तुमच्या सेवा घेण्यास प्रवृत्त करते.
- **स्वच्छ वैयक्तिक देखावा** - स्वच्छ वैयक्तिक देखावा ठेवावे. स्वतः चा पेहराव नीटनेटका व स्वच्छ ठेवावा. शरीराची गंध, वाईट श्वास आणि एकूण टापटीपपणाबद्दल सजाण असावे. शरीराचा व श्वासाचा दुर्गंध आणि पूर्ण स्वच्छतेकडे लक्ष द्यावे.
- **समुचित सल्ला द्या** - जर तुम्हाला तुमचा ग्राहक अनिर्णयक्षम आणि गडबडीत असेल, तरी तुम्ही त्याला यथायोग्य सल्ला द्या. ग्राहकाला ते आवडू शकते आणि तो तुमची तारीफ करू शकतो.
- **घाईत नका राहू** - ग्राहकाला बाहेर करण्याची घाई करू नका आपली माहिती अद्ययावत ठेवा - या क्षेत्राबद्दल तुमच्याकडे सर्व महत्वाचे अपडेट्स हवेत, जेणेकरून ग्राहकाला काही प्रश्न असल्यास, तुम्ही अचूक उत्तर देऊ शकाल
- **ग्राहकाचा सन्मान करा** - ग्राहकाच्या निर्णयाचा सन्मान करा आणि आपले मत त्याच्यावर लादू नका. सरतेशेवटी, तुमच्याकडून ते कोणती सेवा घेणार आहेत, हे त्यांचे निर्णय असते आणि म्हणून तुम्ही त्याचे आदर करायलाच हवे.
- **उत्पादांची माहिती ठेवा** - सहाय्यक नख कारीगराला त्याच्या ग्राहकासाठी कोणते उत्पाद योग्य आहेत, ते सांगताच यायला हवे. उदाहरणार्थ, जर ग्राहकाची त्वचा कोरडी असली आणि त्याने तुमच्याकडे चेहर्याची क्रीम मागितली, तर सहाय्यक नख कारीगराला त्वचेच्या प्रकाराची जाण ठेवून योग्य ते सर्वोत्तम उत्पाद देता यायला हवे. उपलब्ध उत्पादांची माहिती असल्याशिवाय ते शक्य नाही.

आकृती १.३ सहाय्यक नख तंत्रज्ञ साधने व उपकरणे

- **संवादकौशल्य** - जितके सहाय्यक नख कारीगराला त्याच्या कौशल्यामध्ये प्रावीण्य हवे, तेवढेच त्याचे/तिचे संवादकौशल्य ही चांगले हवे. सहाय्यक नख कारीगराला ग्राहकाला पहिले त्याचे/तिचे संवाद आणि नंतर सौंदर्यकौशल्याची बाणगी द्यावी लागते. म्हणून, तो/ती ओढीव आणि स्वागतोत्सुक असायला हवी, विवरण देणारा/देणारी हवी, त्याने अडखळायला हवे आणि स्पष्टवादी हवा/हवी.
- **चांगले शरीर भाषा** - सहाय्यक नखे तंत्रज्ञ ग्राहकांना हाताळणी प्रती भर जाऊ नये. तिच्या / त्याच्या देहबोलीतून अद्याप सक्रिय सोपे आहे, तो / ती काम आणि तिच्या / त्याच्या सेवा देणे आनंदी दिसत पाहिजे हसत आणि जलद असणे आवश्यक आहे.

१.१.३ कार्यक्रम लक्षवेध आणि सिंहावलोकन

कार्यक्रमाने याचे सिंहावलोकन सुगम होईल:

- सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योग
- कामाची जागा बनवणे आणि राखणे
- मॅनिक्युअर आणि पॅडिक्युअर सेवा पुरवणे
- स्पा मॅनिक्युअर आणि पॅडिक्युअर सेवा पुरवणे
- कामाच्या जागेत आरोग्य आणि सुरक्षा राखणे
- कामाच्या जागेत एक सकारात्मक छाप टाकणे

यूनिट १.२: सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योग

यूनिटची उद्दिष्टे

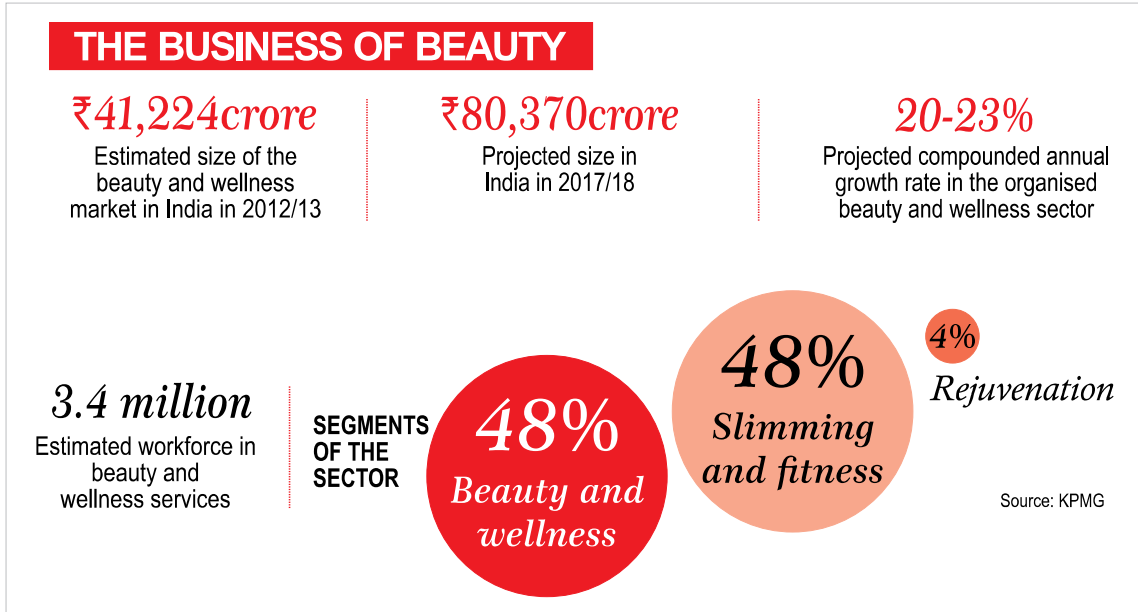
युनीटच्या शेवटी, तुम्ही करू शकाल युनीटच्या

१. भारतातील सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योगाचे विवरण देणें

१.२.१ भारतातील सौंदर्य उद्योग

भारतातील सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योग नवीन जरी असले, तरी आरोग्य आणि सकुशलतेबद्दल जाणीव वाढत आहे. सौंदर्य आणि ग्रूमिंग उद्योग देशात विकसित होत आहे, कारण स्त्री-पुरुष दोघांच्यातच राखणीने आणि चांगले दिसण्याकडे कळ येत आहे.

वैश्विक मानकांनी भारताचा केशसज्जा बाजार छोटा आहे, तरी ते जलदगतीने वाढत आहे. भारतातील शहरांमधील सलोन चे मार्केट हे वैश्विक मानकांच्या अनुषंगाने लहान आहे पण जलदरित्या वाढत आहे. एप्रिलमध्ये निघालेल्या केपीएमजी सकुशलता अहवालाने भाकविले, की भारतातील सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योग २०१२/१३ मधील ४१.२२४ कोटीपासून २०१७/१८ मध्ये ८०.३७० कोटीपर्यंत जवळपास दुपटीने वाढेल. धंदा एवढा चांगला आहे, की त्यांनी खाजगी लाभांश आस्थापनांचे लक्ष वेधले आहे.

आकृती १.४ भारतातील सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योगाचे आकडे

सौंदर्य उद्योगाचे एक भाग जे चांगले चालत आहे, ते म्हणजे वैशिष्ट्यपूर्ण केशसेवा. एसी नील्सन अहवालाप्रमाणे भारतातील केशसेवा बाजाराची उलाढाल ३,६३० कोटीच्या सरासरीत आहे, आणि वार्षिक वाढीचे दर २०% आहे.

एक दुसरे भाग जे द्रुतगतीने वाढत आहे, ते म्हणजे वधूशृंगार सेवा. पहिले, लग्नसमारंभाअगोदर नवरी मुलगी सॅलन मध्ये जायची, पण आता तिचे मित्र-नातेदार व सोबत असतात आणि सॅलन त्यांना विशेष पॅकेज देतात.

गुणवत्तापूर्ण सौंदर्य उपचारासाठी वैशिष्ट्यपूर्ण ज्ञानाची आवश्यकता असते- म्हणून प्रशिक्षण संस्थानसुद्धा अतिप्रगत होत फोफावत आहेत. अधिकतर सैलन चेन्सचे त्यांच्या स्वताच्या शिक्षणसंस्था आहेत. व्ही.एल.सी.सी., उदा., ७५ विविध पाठ्यक्रम चालवते. सरकारी सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्र कौशल्य परिषदेचेदेखील विविध प्रशिक्षण परियोजना आहेत. नैसर्गिकरीत्या, क्षेत्रातल्या रोजगार संधीसुद्धा फोफावत आहेत. के.पी.एम.जी. सकुशलता अहवालाचे अंदाज आहे, की सौंदर्यता आणि सैलन प्रभागातील मनुष्यबळ गरजा २०१३च्या ३४ लाखापासून २०२२ मध्ये १ कोटी २१ लाखापर्यंत वाढतील. शृंगार आणि सौंदर्य व्यावसायिकांचे पगार सुद्धा १५ ते ६५ हजाराच्या घरात चालले आहेत.

वाढीची कारणे

सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योगाच्या भरभराटीची कारणे खालीलप्रमाणे : वाढत आहेत.

- वाढते ग्राहकवाद, जलद शहरीकरण आणि वाढते व्यययोग्य उत्पन्न या बाजाराला चालणा देणारे महत्त्वपूर्ण घटक आहेत.
- किशोर ग्राहक हा मीडियाला अतिशय वाढत्या रीत्या आणि विशेषपणे संलग्न असल्याने सौंदर्याची आकांक्षा वाढत चालली आहे
- तरुण शोधत त्वचेला अति व्यापणे अधिक वाढ दिशेने क्षेत्रातील आहे आणि अधिक ग्राहकांना समान उत्पादन नावीन्यपूर्ण आणि भविष्यात सांकेतिक भाषेत बोलणे वाढ समतोल या विभागातील केले आहे चांगला शोधत एक मागणी वाढली साध्य करण्यासाठी उटणे उपचार तसेच विरोधी वृध्दत्व उत्पादने विचारू.

१.२.२ उद्योग वर्गीकरण

सौंदर्यकेन्द्र आणि केशसज्जालय - सौंदर्य आणि सैलन प्रभाग म्हणजे त्वचा, केश आणि नखसज्जा सेवा, वैयक्तिक शारीरिक दिसणे आणि छवि सुधारण्यासाठी आणि स्थिर ठेवण्याच्या ग्राहकाच्या गरजा भागवण्यासाठी सेवा दिल्या जातात.

उत्पादन आणि काउंटर विक्री - हे म्हणजे सौंदर्य आणि सैलन उत्पादनांची काउंटर विक्री, ज्याच्यात वयसंबंधी आरोग्य आणि सौंदर्य राखण्याकरिता सौंदर्य संसाधने आणि साफसफाईच्या उत्पादांचा समावेश आहे. या मध्ये वयानुसार बदलत जाणाऱ्या आरोग्य व दिसंयाबाद्दल्या गरजा पूर्ण होतील अशी सौंदर्य प्रसाधने काउंटर वर विकली जातात स्वास्थ्य आणि वजन कमी करणे- यामध्ये शारीरिक व्यायाम, योगासने व इतर मन व शरीर यांच्या सवयी तसेच वजन कमी करण्याविषयीसेवा पुरविणाऱ्या व्यक्तींचा समावेश होतो.

आकृती १.५ सौंदर्य आणि निरोगीपणा वर्गीकरण उद्योग आणि निरोगीपणा उद्योग

रीजुवनेशन सँटर - यामध्ये स्या उद्योगाच्या महत्वाच्या सेवा, जसे कि स्या चे कामकाज, स्या चे शिक्षण, उत्पादने व घटना यांचा समावेश होतो. यामध्ये स्वयंप्रेरणा महत्वाची असून शरीर व मनाला आराम देतील अशा सेवांचा समावेश होतो.

अलटर्नेट थेरपी सँटर - अलटर्नेट थेरपी मध्ये वैद्यकीय चिकित्सा आणि उपचार पुरवता येतात.

नवीन उदयाला येणारे युनिसेक्स सेवा - अनेक संघटीत विभाग अशा सेवा पुरवीत आहेत त्यामुळे युनिसेक्स सौंदर्य व आरोग्यसंपन्नता केंद्र उदयाला येत आहेत.

विविध क्षेत्रांमध्ये विस्तार - शहरी आणि मेट्रो शहरांप्रमाणेच इतर भागांमध्ये वाढत असलेली जागरूकता यामुळे या उद्योगाचा विस्तार होत आहे. कमी भाडे व मनुष्यबळ यांचा यामध्ये मोठा वाटा आहे.

सौंदर्याची अंतरराष्ट्रीय मानके - ग्राहकांची वाढती संख्या आंतरराष्ट्रीय ब्रंड भारतामध्ये प्रवेश मिळवून देत आहे.

सारांश

सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योगातील भरमसाट वाढ तसेच राष्ट्रीय आणि वैश्विक स्तरावर मोठ्या संगठित कंपन्यांच्या आवकीने प्रशिक्षित व्यावसायिकांची मागणी खूप वाढवली आहे. तरी, कुशल आणि प्रशिक्षित व्यावसायिकांच्या उपलब्धतेची मोठी वणवा आहे. ही प्रतिभेची उणीव संपूर्ण उद्योगाच्या वाढ आणि प्रतिवाढीसाठी धोकादायक ठरू शकते. कुशल आणि प्रशिक्षित व्यावसायिकांचा विकास करणे व्यवसाय आणि क्षेत्रासाठीही एक मोठे आव्हान आहे.

सौंदर्य आणि सकुशलता क्षेत्रात एक सहाय्यक नख कारीगर:

- सैलन आणि स्पामधील विविध सौंदर्य सेवा पुरवणार्या महत्त्वपूर्ण कार्यान्वयन कार्यभूमिका बजावणारा असतो.
- सौंदर्य सेवा आणि उपचारपद्धतीमध्ये प्रवीण असून प्राथमिक सेवा मनोभाव असणारा पाहिजे.
- संवादमधे कुशल असावा आणि ग्राहकांना विश्वस्ताराची सेवा पुरवण्यासाठी उत्सुक सेवा दृष्टिकोण हवे.

एका सहाय्यक नख कारीगराचे गुण खालीलप्रमाणे आहेत:

- ग्राहक केंद्रीकृत
- स्वच्छ वैयक्तिक टापटीपपणा
- उचित सल्ला देणे
- घाईत राहू नका.
- आपली माहिती अद्ययावत ठेवा.
- आपल्या ग्राहकाचा सन्मान करा.
- उत्पादनांबद्दल माहिती ठेवा.
- संवादात प्रावीण्य
- चांगली शारीरिक भाषा

सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योग भारतात नवीन जरी असले, तरी आरोग्य आणि कुशलबद्दल जागरूकता वाढतच आहे. भारतात सौंदर्य आणि ग्रूमिंग उद्योग भारतात फोफावत आहे, कारण स्त्रीपुरुष दोघांमध्येच राखणीने चांगले राहण्यादिसण्याची ऊब वाढत आहे.

सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योगाच्या वाढीसाठी पुढीलप्रमाणे कारणे आहेत:

- वाढते ग्राहकवाद, जलद शहरीकरण आणि वधारते व्यययोग्य पगार
- तरुण दिसणार्या त्वचेचे अत्यंत आकर्षण/सनक
- उत्पादन नूतनीभवन

सौंदर्य उद्योग वर्गीकरण

- सौंदर्य केंद्रे आणि केशसज्जालय
- उत्पादन आणि कार्डटर विक्री
- फिटनेस आणि वजन कमी करणे
- पुनरज्जीवन केंद्रे
- पर्यायी उपचारपद्धती केंद्रे
- उदीयमान युनिसेक्स सेवा
- विविध क्षेत्र/भागांमध्ये वाढ
- आंतरराष्ट्रीय सौंदर्य ब्रांड

अभ्यास

१. खालीलपैकी काय एक सहाय्यक नख कारीगराची वैशिष्ट्ये नव्हेत? सर्वात अधिक उचित उत्तरावर खूण करा.
 - क. उत्पादनांबद्दल माहिती असणे
 - ख. चांगली शरीरभाषा
 - ग. स्वच्छ बाह्य प्रतिमा
 - घ. घाईत असणे
२. सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योगाचे वर्तमान ब्रांड कोणते?
 - क. बदललेली ग्राहक मानसिकता
 - ख. उदीयमान युनिसेक्स सॅलन
 - ग. आंतरराष्ट्रीय सौंदर्य ब्रांड
 - घ. यांपैकी सगळे
३. सौंदर्य आणि सकुशलता उद्योगाचे विभिन्न प्रभाग सांगा?

२. कामाची जागा बनवणे आणि राखणे

यूनिट २.१ - कामाची जागा बनवणे आणि राखणे

प्रशिक्षणाचे मुख्य फायदे

हा अभ्यास क्रम झाल्यानंतर, आपण खालील गोष्टी करू शकाल:

१. कामाची जागा बनवणे आणि राखणे
२. कामाची जागा स्वच्छ ठेवणे
३. आवश्यक उपकरणे सजवणे
४. नीट कचरेची विल्हेवाट लावणे

यूनिट १.१ कामाच्या ठिकाणी सकारात्मक छाप पाडा.

यूनिटची उद्दिष्टे

ह्या यूनिटच्या शेवटी, आपण हे करू शकाल:

१. सेवा कामाची जागा बनवणे
२. सेवा कामाची जागा राखणे

२.१.१ परिचय

प्रत्येक सौंदर्य सेवा, किंवा कोणत्याही सेवेला एक स्वच्छ, टापटीप, आरोग्यदायक आणि स्वागतोत्सुक कामाच्या जागेची गरज असते. या संकायात मॅनिक्युअर आणि पॅडिक्युअर सेवांसाठी कामाची जागा तयार करणे आणि राखण्याबाबत आहे. सेटप करणे यात सेवा करण्यासाठी आवश्यक असलेले उपकरण, औजार आणि साजसामान तयार करणे तसेच ग्राहक आणि कारीगरासाठी बैठक व्यवस्था करणे ओघाने आलेच.

तुम्हाला सेवेच्या नंतर कचरेची विल्हेवाट लावणे, ग्राहक अभिलेखन आणि तुमच्या वैयक्तिक स्वच्छता आणि चेहरामोहर्याबद्दल शिकाल.

- काही महत्त्वाच्या गोष्टी
- विल्हेवाट लावणे
- ईसिनरेटर
- लसीकरण
- अभिलेखपत्रे

सैलनमध्ये तुमच्या मुख्य जवाबदार्या असतील अधिक वरिष्ठ सहाय्यक नख कारीगराला सेवा पुरवण्यासाठी आवश्यक असलेले योग्य साजसामान आणि उपकरण सजवण्यात मदत करणे आणि ग्राहकाला तयार करणे आवाक्यात असलेल्या प्रत्येक सेवेसाठी आवश्यक असलेले उत्पादन, औजार आणि उपकरणांबद्दल तुम्हाला माहिती तर हवीच, आणि तुम्हाला एका विशिष्ट ग्राहकाचे अभिलेखपत्र बघून ते योग्य साजसामान निवडले पाहिजे, जे त्याला सजतील.

२.१.२ अभिलेख पत्र

एका ग्राहकाचे अभिलेखपत्र म्हणजे एक व्यावसायिक सेवा अभिलेख, जिथे ग्राहकांनी तुमच्या केशसज्जालयामध्ये आधीच घेतलेली सेवा किंवा सेवांचा अभिलेख ठेवला जातो आणि जिथे एक सहाय्यक नख कारीगर पुढील सेवा पुरवण्यासाठी तुमचे अभिप्राय किंवा सल्ला नमूद करून ठेवू शकतो.

सेवेच्या तुमच्या तयारीचे एक भाग म्हणजे स्वागतकक्षातून ग्राहकाचा अभिलेख प्राप्त करणे आणि पुढीलप्रमाणे करणे:

- तुम्हाला त्या पत्राची गरज पडेल, हे जाणण्यासाठी की कोणत्या सेवेसाठी ग्राहकाची नावनोंदणी झालेली आहे, जेणेकरून तुम्हाला कळेल की तुम्हाला कोणती व्यवस्था करावयाची आहे.
- ग्राहकाचे अभिलेखपत्र तुम्हाला ग्राहकाच्या आवडीनिवडी,त्वचेचे प्रकार आणि आधी वापरलेल्या उत्पादनांबद्दलसुद्धा माहिती देईल आणि कोणते उत्पादन निवडायचे आहे हे ठरवण्यात उपयोगी पडणारे सहाय्यक नख कारीगराच्या पद्धतीबद्दलही तेथून कळेल.

आकृती २.१ रेकॉर्ड कार्ड भरणे

- जेव्हा तुम्ही स्वागतकक्षातून एका ग्राहकाचे अभिलेख प्राप्त करता, तेव्हा हे सुनिश्चित करा कीतुम्ही पहिले ग्राहकाचे नाव आणि आडनावपत्ता तपासून घ्या, जेणेकरून तुम्ही ठरवाल की तुमच्या हातात योग्य ते पत्र आहे.
- ग्राहकांचे नाव आणि आडनाव दोन्ही एक असू शकतात
- तुम्हाला सहाय्यक नख कारीगराला ते अभिलेखपत्र घ्यायला हवे, जेणेकरून सेवा पुरवण्यापूर्वी तो/ती ते बघू शकतील.

२.१.३ नखसज्जालय

नखसज्जालय कक्ष विभिन्न सेवांसाठी वापरला जातो, म्हणून त्यांसाठी सुसज्ज असायलाच हवे.

हे कक्ष कोणत्याही सेवेसाठी असे असायला हवे

- उन्हाळ्यात थंड आणि हिवाळ्यात गरम
- कोठतरी ग्राहकाचे कपडे टांगण्याची व्यवस्था असावी
- उत्पाद आणि पंचे संग्रहीत करण्यासाठी किंवा असेच खणे असावीत
- बाहेरील गोंगाटापासून शांत आणि अदळ; शांतता वाढवण्याकरिता हलके संगीत लावले जाऊ शकते
- चांगले प्रकाश असावे, जे मसाजसाठी कमी करण्यात येणे शक्य असेल
- चंगट नसावे, नख कारीगरासाठी कक्षात भरपूर जागा हवी
- सेवेसाठी हवी असलेली प्रत्येक गोष्ट असावी, आणि नीट मांडणी असावी
- वाहते थंड आणि गरम पाण्यासाठी सिंक असावे

आकृती २.२ नखसज्जालय

सेवेची तयारी

तुम्ही कार्यक्षेत्र नीट मांडा, जेणेकरून सगळे नीट स्वच्छ आणि पोचेत असावे आणि ट्रॉली किंवा स्टेशनमध्ये आवश्यक उपकरणे, औजारे आणि उत्पादांसह कपासचे लोकर आणि टिशू यांची व्यवस्था असावी.

सेवेसाठी कामाच्या जागेची तयारी- एक परीक्षणसूची:

- समुपदेशन/सल्ल्यासाठी ग्राहकाचे अभिलेख पत्रक पेनसकट ट्रॉली/टेबलवर असावी.
- ग्राहकाने घालायचे गाउन तयार असावे, आणि गरज पडल्यास ग्राहकांचे कपडे टांगण्यासाठी कोट हैंगर किंवा हुक असावे

- जवळच साफ पंचे मांडलेले असावेत.
- खालची सतरंजी आणि निकासीयोग्य काउच सहित सेवा काउच तयार हवे.
- टेबल/ट्रॉलीचे वरील भाग आणि कामाचे सतह जंतुहीन केलेले आणि ताज्या काउच रोल ने झाकलेले असावेत.
- सेवांसाठी वापरास हवे असलेले उत्पाद ट्रौली/खण/टेबलच्या वरील भागावर मांडलेले असावेत.
- सेवेसाठी वापरात येणारे उपकरण निर्जंतुकृत असावे.

२.१.४ स्टर्लाइझेशन आणि निर्जंतुकीकरण पद्धती

सेवेची तयारी करत असतांना स्वच्छतेची उत्कृष्ट मानके सांभाळणे, सेवा करतांना ते करण्याइतकेच महत्त्वाचे आहे. रोगांचे कारण बनणारे सूक्ष्म जंतू स्वच्छता, निर्जंतुकीकरण किंवा स्टर्लाइझेशन द्वारे नियंत्रित केले जाऊ शकते.

स्वच्छता एक शारीरिक प्रक्रिया आहे जी एका वस्तूमधून माती, घाण, कचरा, जैविक पदार्थ यांसमवेतच मोठ्या प्रमाणात सूक्ष्म जंतू काढून टाकते. कोणत्याही उपकरण किंवा औजाराच्या निर्जंतुकीकरण किंवा स्टर्लाइझेशनपूर्वी स्वच्छता आवश्यक आहे.

ग्राहक आणि उपचारकाने कोणतीही सेवा सुरु करण्यापूर्वी आपले हात तरळ साबणाने घुतले पाहिजेत. स्वच्छ डिस्पेंसरमध्ये साबण साठवले पाहिजे. हात सुकवण्यासाठी निकासीयोग्य कागदी पंचांचा सल्ला देण्याजोगे आहे.

आकृती २.३ बाटली मधून लोशन बाहेर पडताना

क्रीम, लोशन आणि स्प्रे, विशिष्ट पंप किंवा उद्दिष्ट विशेष पंप किंवा स्प्रे बाटलीतून शक्यतो सोडले पाहिजेत. अन्यथा, एक निकासीयोग्य परतीतून(स्पॅट्युला) त्या उत्पादांचे वितरण करायला हवे.

सेवेच्या कारणासाठी, निर्जंतुकीकृत केल्या जाऊ शकतात अशा सर्व थरा(उदा. धातूच्या पुनर्वापरयोग्य उपकरण आणि कामाच्या थरा) सेवांच्या मधोमध साफ केल्यानंतर त्यांचे निर्जंतुकीकरण करायला हवे.

निर्जंतुकीकरण सगळ्याच सूक्ष्म जंतूंना नष्ट करेल. त्याने सूक्ष्म जंतूंची वाढ आणि विकास नियंत्रित आणि अवरुद्ध होते. त्यांचा वापर काउच, ट्रॉली, भिंती आणि फरशी सारख्या कामाच्या जागा साफ करण्यासाठी होतो. निर्जंतुकीकरण जार सेवेदरम्यान निर्जंतुकीकरण आणि वस्तू साठवण्यासाठी होतो, पण त्यांना सारखे बदलायला हवे.

निर्जंतुकीकरण एक पुरत्या स्तराचे सूक्ष्मजंतू नियंत्रण आहे, जेव्हा कातडीला चीर बसली किंवा तूट पडली नसेल.

निर्जंतुकीकारकांना उत्पादकाच्या सूचनेनुसार वापरल्यास ते अधिकतर जीवाणू, अळी आणि विषाणूंना मारून टाकतात. ज्या निर्जंतुकीकारकांमध्ये उपकरण/औजार बुडवून ठेवले जातात उदा.अ रोलर/क्लिअर हेड, कात्री आणि ट्वीझर, निर्जांतुकीकारक पदार्थ उत्पादकांच्या सूचनेनुसार कायम बदलेले गेले पाहिजे.

स्टर्लाइझेशन, एक अशी प्रक्रिया आहे, जी संपूर्णपणे जीवजंतूंना मारून टाकते, स्पोर सकट, आणि अधिकतर असे ऑटोक्लेव्हच्या वापराने होते. ते केवळ घातू उपकरण जसेकी कात्री आणि ट्वीझरवर केली जाते. एकल वापराने, निकासक्षम आणि स्टर्लाइझेशन उपकरण किंवा दोघे लक्षणीयपणे हे धोका कमी करतील. जीवाणूविरोधी एजेंट वापरल्यास,सॅनिताइझेशन कातडीच्या थरातून अधिकतर सूक्ष्मजंतू कमी करून टाकते. उदा. मोमपूर्वीचे लोशन आणि हातचे क्लींझर. स्वच्छ पंचे आणि लिनेन प्रत्येक ग्राहकास दिले गेले पाहिजेत. किंवा निकासीक्षम काउच रोल आणि पुसण्याजोगे प्लास्टिक काउच आवरण वापरावे. घाण लिनेन ६० डिग्री सेल्सिअस तापमानावर घुवून घ्यावे.

स्टर्लाइझेशन- याचे तीन मुख्य प्रक्रिया आहे- याच्या तीन मुख्य पद्धती आहेत-ताप, विकिरण आणि रासायनिक

- ताप- ओले ताप(ऑटोक्लेव्ह) किंवा सुके ताप(ओव्हन किंवा ग्लास बेड स्टर्लाइझर). ही पद्धति छोट्या धातू औजारांना स्टर्लाइझ करण्यासाठी वापरली जाते. ट्वीझर आणि कात्रींसाठी हिचा वापर सौंदर्यवर्धनालयामध्ये केला जातो.
- विकिरण- यू.वी. लाइट कॅबिनेट
- रासायनिक- उदा. ग्लूटाराल्डेहाइड, अल्कोहल इत्यादि

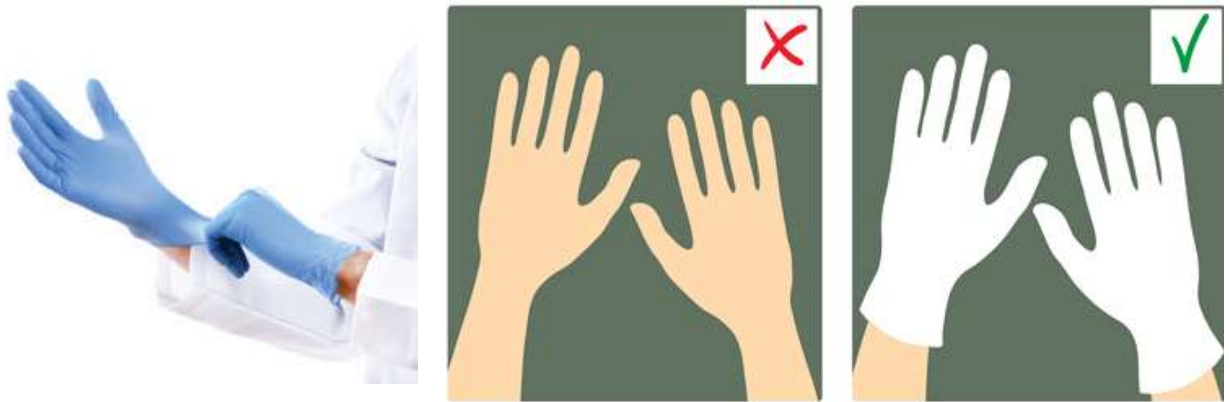
काही स्टर्लाइझेशन रसायने काळगणिक कमी प्रभावी होऊन पडतात आणि उत्पादकाच्या सूचनेनुसार बदलायला हवे.

सॅनिटाइझेशन एक प्रक्रिया आहे जी सगळ्या हानिकारक सूक्ष्म जंतूंना मारत नाही उदा. विषाणू आणि जीवाणू. ती रोग पसरणे रोखण्यासाठी वापरली जाते आणि निर्जंतुकीकारक आणि एंटीसेप्टिक यांचा तिच्यात समावेश आहे. एंटीसेप्टिक कातडीवर वापरले जातात आणि सूक्ष्म जंतूंची वाढ थांबवतात. ते हात धुवणे आणि हात-पाय पुसण्यासाठी वापरले जावे. काही सॅनिटाइझेशन उत्पाद वापरापूर्वी तरळ करून घ्यावे लागतात. तत्पूर्वी

२.१.५ वैयक्तिक संरक्षक उपकरणे

वैयक्तिक संरक्षक उपकरणे (ध्वक) म्हणजेच सेवा देताना संसर्ग किंवा इजा होण्याचा धोका कमी होण्यासाठी वापरण्यात येणारी उपकरणे

कोणतीही नवीन सेवा देण्याआधी ताबडतोब डिस्पोजेबल हातमोज्यांची नवीन जोडी तयार ठेवावी. कपडे सुरक्षित राहावेत यासाठी डिस्पोजेबल एप्रन वापरावे. सेवा देऊन झाल्यावर यांची लगेच विल्हेवाट लावावी.

आकृती २.४ सेवा देताना हातमोज्यांचा वापर नेहमी करा.

सेवा पूर्ण होई पर्यंत ग्राहकांच्या कपड्यांची योग्य सुरक्षा ठेवावी.